

Farklılığın Mekanı: Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi Ayrımı*

*

Rabia Çiğdem Çavdar
Çankaya Üniversitesi

Öz

Kent içerisinde giderek artan bir biçimde kentlinin özgür kullanımının dışına itilen mekanlarla karşılaşmaktadır. Bu itiliş -özgür kentsel kullanımın terkedilmeye zorlanması- aynı zamanda iktidar aygıtlarının kontrol edebildiği mekanlar ya da mekansal donatılar tarafından işgal edilmiş gündelik hayat anlamına gelmektedir. Bu durum erkin, kent içinde bir tür türdeş, sıkıcı ve steril mekanlar oluşturma girişimi olarak değerlendirilebilir. Erk, çeşitlilikten yalıtılmış, sayısal kontrol mekanizmaları ile fiziksel takibin olası kılındığı ve her türlü sosyal etkileşim derinliğinin azaltıldığı, bu mekanizmaların işletilemediği durumda fiziksel erişimin engellendiği bir mekanlar dizisi (dizge değil) ya da kent düzlemi (örüntü değil) oluşturma eğilimindedir. "Heterotopik" mekanların, erk tarafından sönmümlendirilmesi girişimiyle karşı karşıya kaldığı aşikardır. Bu bağlamda, Foucault'nun "Heterotopia" ve Lefebvre'in "Heterotopy" kavramları, kentin özgür ve kamusal alanlarını yeniden okuyabilmek için ele alınabilir mi? Farklılığın mekanını tarifleyen bu kavramlar sanki aynı durumu tarifliyor gibi gözükseler de aralarında net ayrımların olduğu belirlenmiştir. Bu makale farklılığın mekanının ayrımını bütüncül bir bakışla ortaya çıkarma girişimidir. Bu metin, farklılığın mekanlarının yeniden okunabilmesi ve kentsel yaşantının kaybolan özgür yanının yeniden görülmesi gereğinin dillendirilmesi için yazılmıştır.

Keywords: Farklılığın mekanı, Heterotopya, Foucault, Heterotopi, Lefebvre

* Bu makale, ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde Prof. Dr. Güven Arif Sargın tarafından verilen ARCH 511 dersi kapsamında yazılan araştırma metni geliştirilerek hazırlanmıştır.

Space of Difference: The Dichotomy of Heterotopia and Heterotopy on Foucault and Lefebvre

*

Rabia Çiğdem Çavdar
Çankaya University

Abstract

In the city, it is increasingly encountered the spaces that are pushed out of the free use of the citizens. This push out procedure – the force to abandon the free use of urban space- also indicates that everyday life occupied by spaces or spatial facilities controlled by state apparatuses. This situation can considered as an attempt of power to create homogeneous, boring and sterile spaces in the city. Power tends to create a sequence of spaces (not system) or an urban environment (not pattern) where not only the physical control is possible by the digital control mechanisms, but also isolated from diversity, and the decreased depth of social interactions. In the place where the follow-up mechanisms cannot operate, power tends to inhibit physical accessibility. It is obvious that "heterotopic" spaces are in an extinguishing process by power. In this context, could the concepts of "Heterotopia" of Foucault and "Heterotopy" of Lefebvre taken into the consideration to be able to reevaluate/reread liberated and public spaces of the city? Although these two concepts seem to describe the "space of difference", it is designated there are clear distinctions between them. This article is an attempt to unfold the differentiation of the "space of difference" within a holistic approach. This text is written to re-read the spaces of difference and to recount the disappearing liberated side of urban life.

Anahtar Kelimeler: Space of difference, Heterotopia, Foucault, Heterotopy, Lefebvre

Farklılığın Mekanı için Tanı

Kent içerisinde, giderek artan bir biçimde, kentlinin özgür kullanımının dışına itilen mekanlarla karşılaşmaktayız. Özgür kentsel kullanımın terk edilmeye zorlanması anlamını taşıyan bu itiliş, aynı zamanda iktidar aygıtlarının kontrolü altındaki mekanlar ya da mekansal donatılar tarafından işgal edilen gündelik hayattır. Bu durum erkin, kent içinde bir tür türdeş ve sıkıcı mekanlar oluşturma girişimi olarak değerlendirilebilir. Erk, çeşitlilikten arındırılmış, sayısal kontrol mekanizmaları ile fiziksel takibin olası kılındığı ve her türlü sosyal etkileşim derinliğinin azaltıldığı, doğrudan fiziksel erişimin engellendiği bir mekanlar dizisi ya da kent düzlemi oluşturma eğilimindedir. Erk tarafından kurgulanan bu türdeş mekanlar farklılıkların indirgenmesi kamusal alan düzeyinin azaltılması sonucunu doğurmaktadır. Farklılığın mekanı olarak da bilinen "Heterotopik" mekanların, erk tarafından sömümlendirilmesi girişimiyle karşı karşıya kalındığı aşıkardır. Heterotopik mekanların erkin eliyle silinmesi girişimi bağlamında, Foucault'nun "Heterotopya (Heterotopia)" ve Lefebvre'in "Heterotopi (Heterotopy)" kavramları, kentlinin özgür kullanımına açık kamusal alanları yeniden okuyabilmek için bir değerlendirme aracı olarak ele alınabilir mi? Foucault ve Lefebvre'in aralarında derin ayrımlar içerecek biçimde kullandıkları "Heterotopya"-Fransızca da "hétérotopie"- kavramı farklılığın mekanını tarifler ve erkin düzen koyucu, sterilize eden ve türdeşleştiren yaklaşımlarına karşı duran mekanlar olarak belirirler.

Bu makale, temelde, iki düşünürün -Foucault ve Lefebvre- Fransızca'daki "hétérotopie" terimine karşılık gelecek biçimde geliştirdikleri içerikleri tanımlayıp karşılaştırarak, bugünün kent siyaseti için bir değerlendirme çerçevesi önermektedir. Farklılığın mekanı üzerindeki tanımsal farklılıkların irdelenmesi günümüz kentselliğini kavramsallaştırabilmek açısından önem arz eder. Bu makale, günümüzde yaşanan kentsel direnişleri anlamlandırabilmek ve doğru okuyabilmek için Lefebvregil "Heterotopi"(Heterotopy teriminin Türkçe'deki kullanımı) kavramının Foucaultgil "Heterotopya" (Heterotopia teriminin Türkçe'deki kullanımı) içeriğinden daha fazla geçerli olduğunu savlar. Savın doğrulanabilmesi için iki kavram arasındaki ayrımlar "Heterotopya ve Heterotopi" altbaşlığında ele alınacaktır. Karşılaştırılan kavramların kent üzerindeki görünürlükleri ise "Farklılığın Mekansal Örüntüleri" alt başlığında irdelenmiştir.

Heterotopya ve Heterotopi ikiliğine dikkat çeken, daha doğrusu heterotopya kavramının Foucault ve Lefebvre’de ayrıştığını savlayan düşünürlerden biri David Harvey’dir. David Harvey, Lefebvre’deki Heterotopya kullanımının Foucault’daki Heterotopya’dan farklı olduğunu iddiasındadır.

“Lefebvre’in heterotopya kavramı (ki Foucault’nunki ile derin farklılıklar içerir) ile tarif ettiği liminal toplumsal mekanlar “farklı bir şey”i olanaklı kılmanın ötesinde, devrimci bir güzergahın tanımlanmasında bu farklılığa temel önem atfeder. Bu “farklı şey”in bilinçli bir plandan doğmuş olması şart değildir; insanların salt yapıp ettikleri, hissettikleri, duyumsadıkları ve gündelik yaşamlarındaki anlam arayışının parçası olarak ifade ettikleri şeylerden doğar. Bu tür pratikler her yanda heterotopik mekanlar üretir” (Harvey, 2012/2013, s. 38).

Bu iddia derin bir irdeleme sürecini gerektirmektedir ki nasıl olup da Heterotopya terimi her iki düşünür için de “öteki mekanı”, farklılığın mekanını tariflemektedir. Lefebvre’in “Kentsel Devrim” kitabının İngilizce çevirisinde, çevirmen Robert Bononno, “farklılığın mekanı”nı anlatırken “Heterotopya” terimi yerine “Heterotopi” terimini kullanmayı tercih etmiştir (Lefebvre, 1970/2003, s. 128). Bu seçimin gerisindeki nedensellik iki düşünürün kavramsal farklılığının ayırt edilmesini sağlamak olabilir mi? Foucault ve Lefebvre arasında “farklılığın mekanı” tanımı üzerinde nasıl bir farklılık bulunmaktadır? Makalede, öncelikli olarak “Heterotopya” ve “Heterotopi” arasındaki ayrımın ne olduğu irdelenecektir, ardından bu iki mekanın kentsel örüntü içerisinde nasıl yer aldıkları ortaya konulacaktır. Buradaki asıl sav mevcut iktidarın, “farklılığın mekanlarını” kentten kopararak bireysel özgürlüklere nasıl müdahale edebildiği ya da edebileceğidir.

Kent içerisinde özgür kullanıma sahip olunan meydan, sokak gibi kentsel mekanların, geçici olduğu iddiasıyla iktidar aygıtları tarafından erişime kapatıldığı gözlenmektedir. Bu durum giderek artan bir biçimde kentlinin kullanımı dışına alınan alanlara işaret etmektedir. Bu alanlar, sonrasında kamusal kullanımın da dışına alınıp bir mutenalaştırma sürecine dahil edilmektedirler. Sonuçta, kent içinde kamuya ait bir takım mekanların kentliden çalınmasıyla yüzyüze gelindiği görülür. Kentlinin kendisine ait olan kamusal mekanları yeniden kendi gündelik hayatına katma girişimi heterotopik bir eylemselliği ya da mekansallığı öngörür. Kamusal mekanların daraltılması/kentsel kullanımdan çalınması sürecini kırabilecek iki “farklılık” türü olduğu iddia edilebilir; biri Foucaultgil “Heterotopya”lar (ki daha mekansaldır), diğeri ise Lefebvre’in “Heterotopi” (ki daha olaysaldır) kav-

ramıdır. Öteki olanın eylemselliği ve mekanı kuşatması/işgal etmesi aracılığıyla erk tarafından kamusalılık dışına taşınmak istenen mekanlar yeniden kensel mekana dahil edilebilir. Baskın olanın planlayıcı, düzen kurucu ve hatta yalıtıcı gücü, alternatif olanın/öteki olanın kendini göstermesi ile bir çatışma alanı olarak heterotopik ortamları doğurur.

Anımsatmak gerekirse, her iki düşünür de Fransızca'daki tek bir sözcüğe gönderme yapmaktadırlar; "hétérotopie". İkisinin yaklaşımı arasındaki kökten ayrım nedeniyle, kavramsal farklılıkların iki ayrı sözcük ile ifade edilmesinin doğru bir yöntem olabileceği kanısından hareketle metnin devamında Foucault'nun yaklaşımı için "heterotopya" terimi kullanılacaktır, Lefebvre'in kavramsal içeriği için ise Bononno'nun İngilizce çeviride kullandığı "Heterotopy" kavramının Türkçe karşılığı olan "heterotopi" sözcüğü kullanılacaktır.

Heterotopya ve Heterotopi

Öncelikle Foucault'nun tanımı değerlendirilip, ardından da karşılaştırılmalı olarak Lefebvre'in tanımına ulaşılmaya çalışılacaktır. Foucault(1997), temelde altı ilke üzerinden ötekiliğin mekanı, Heterotopya'yı tanımlar. Bu altı ilkede ele alınan farklı nitelikler ve örneklemeler, heterotopyanın ne olduğunu ortaya koyar.

Birinci ilke, heterotopyanın her insan grubu için sabit/değişmez bir özellik olduğudur. Bunun anlamı dünyada hiç bir kültür yoktur ki heterotopya barındırmasın. Her kültürde heterotopya ile karşılaşılabilir, çünkü heterotopya, ütopyadan farklı olarak bir gerçek mekan tanımlar. Birinci ilke kapsamında, Foucault iki tip heterotopya resmeder; birincisi "krizin heterotopya"sı ikincisi ise "sapmanın heterotopya"sıdır. Kriz heterotopyalarının daha ilkel toplumlarda görüldüğünden, günümüzde ise sapmanın heterotopyasının kriz heterotopyalarının yerini aldığından bahseder.

İkinci ilke, heterotopyanın, bir toplumda farklı zamansallıklarda değişim göstermesidir. Öyle ki bir toplumun tarihi açılımlandığında, tarihsel süreçte aynı heterotopyanın farklı işlevlendiği izlenebilir. Bu ilke, mezarlık örneği üzerinden aktarılmıştır; mezarlık 19yy. sonrasında ölümsüzlüğün mekanı olmaktan çıkmış ve kutsal olmayanın mekanı haline gelip "öteki kenti" temsil eder bir duruma bürünmüştür.

Üçüncü ilkede, Foucault, heterotopyanın, birbirleriyle bağdaşmayan çok çeşitli alan ve mekanların örtüştürülmesiyle, tek ve gerçek bir mekan

oluşturma gücünden bahseder. Sinema, tiyatro ve bahçe gibi mekanlar bu ilke çerçevesinde değerlendirilir.

Dördüncü ilke "Heterochronism" dir; heterotopyalar, zamanın sınırsızca ve sonsuz biriktiği/yığıldığı hareketsiz(immobile) yerlerdir. Müzeler ve kütüphaneler, içinde zamanın biriktiği, modern hayatının heterotopyalarıdır. Bu ilke çerçevesinde, Foucault, festivalleri ve tatil köylerini de örneklendirir, ancak burada sonsuz bir birikme yerine mutlak süreğen bir zamansal birikme sözkonusudur.

Beşinci ilke ise heterotopyanın hem yalıtılmış hem de içine nüfuz edilebilir bir açıklık/kapalılık sistemini varsaydığını açıklar. Bu ilke heterotopya'ya belirli bir güç ya da özel izinlerle girilebilir olmasını tarifler; herkesin erişimine açık bir kamusal mekan değildir.

Heterotopyanın son özelliği ise aradalık işlevidir. Bu işlev iki kutup üzerinden açıklanır; birincisi yanılısamanın mekanları, ikincisi ise telafinin mekanlarıdır.

Tüm bu ilkeleri sıraladıktan sonra, Foucault (1997), "gemi"yi, yersizliğin yeri, "heteretopia par excellence" olarak tanımlar.

Tablo 1. Foucault'nun "Heterotopya" Kavramının İlkeleri (Heterotopian Studies)

İlkeler	Foucault'nun bahsettiği örnekler
1. bütün kültürlerde varolma, fakat farklı biçimlerde ortaya çıkma	Modern öncesi kriz mekanları ve sapmanın mekanları
2. tarihin farklı noktalarında mutasyona uğrama ve özel işletim biçimlerinde görünme	mezarlıklar
3. tekil bir mekan içerisinde çeşitli ve birbiriyle bağdaşmayan mekansallıkların üstüste örtüşmesi	Sinema, tiyatro, bahçeler ve İran halıları
4. Zamansal süreksizliği ya da birikimi sarmalamak	Mezarlıklar, ilkel köyler, müzeler ve kütüphaneler
5. açıklık/kapalılık, giriş/çıkış ilişkilerinde ritüellerin kararsızlık sistemini önceden varsaymak	Hapishaneler, hamamlar, saunalar
6. yanılısama veya telafi mekanı olarak, kendisi dışında kalan mekanlarla ilişkilerde bir işlev barındırması	Puritan ve Yahudi kolonileri

Kaynak: <http://www.heterotopiastudies.com/history-of-concept/>

Yukarıdaki tabloda da gösterildiği biçimde, Foucault altı ilke üzerinden hareket ederek bir heterotopya tanımı ortaya koyar; her kültürde farklı formlarda beliren, tarih içinde dönüşüme uğrayabilen, zamansal birikmeyi ya da süreksizliği kapsayan, tekil bir mekan içerisinde bağdaşık olmayan mekansallıkları çakıştıran, erişiminde kendine ait bir kurallar dizgesi ile çalışan ve kendi dışındaki mekanlarla arasında bir işlevsel bağ

olan farklılık mekanıdır. Heterotopya, çok farklı biçimlerde gündelik hayatımıza dahil olsa da kendinden menkul bir işleyiş mekanizmasına sahip olmasından ve erişim sınırlılığından (bazılarına) ötürü öteki mekan olarak kendini gösterir. İçerisinde özel bir takım ritüeller kendine ait kapalılıklar barındırır da, Foucault'da heterotopya gerçek bir mekandır. Bu gerçek mekan, mevcut toplumsal düzen içerisinde bir şeyi temsil eder (represented), bir şeyle mücadele eder (contested), ya da bir şeyi tersyüz eder (inverted). Üzerinde önemle durulması gereken nokta, her ne kadar Foucault, ritüellerden, festivallerden bahsetse de heterotopya onun için temelde bir mekandır. Kendi içerisinde bitmiş bir durumdur, bir akış tariflemeyi ya da kent içi strüktüre bir eylemlilik ya da olaysallıkla sirayet etmez. Bu durum, aynı kavram üzerinde, Foucault ile Lefebvre arasındaki farklılık temelini oluşturur. Zaten, Lefebvre'in ortaya koyduğu içeriğin, heterotopya yerine farklı bir sözcük ile ifade etme arayışının gerisinde bu temel ayrılık bulunmaktadır.

Lefebvre'deki heterotopi tanımı ile tıpta kullanılan "Heterotopi" terimi arasında bir benzerlik bulunduğu savlanabilir. Tıpta heterotopi terimi, özgün yerinde olmayan dokular için kullanılır. Düzenin dışında, atipik yerleşim anlamına gelir. Bu tanım Foucault'dan çok, Lefebvre'in tanımına yakınsar; Foucault'nun anlayışındaki "Heterotopya" bir "yerinden olmuşluk"tan (dislocation) çok "konumsuzluk" (no-location) tarifler; hatta ötekinin istenmeyen konumlanması hakimdir, bu biçim tabanlı değil, içerik tabanlı bir durumdur. Halbuki Lefebvre'in heterotopi kavramı tamamiyle bir yerinden olmuşluk durumuna denk düşer; planlanmış olanın ötesine geçen, olaysallık barındıran mekansallaşmadır. Bu bağlamda, heterotopik mekansallaşmalara odaklanıldığında, Lefebvre'in farklılık mekanları anlayışının üretim tarzı koşullarındaki kentsel biçimlenişlerle ilgili olduğu görülür. Lefebvre'deki bu kentsel biçimlenişler, "farklılığın biçimsiz oluşları" olarak tariflenebilir.

Lefebvre'in heterotopik mekansallaşmaları da gerçektir ve ütopya'dan ayrışırlar. Ancak vurgulanması gereken olgulardan biri de "Ütopya" kavramının da her iki düşünürde birbirinden farklı olduğu gerçeğidir. Foucault heterotopyayı "Ütopya" terimine karşıt olarak tanımlamayı tercih etse de, Lefebvre, "Kentsel Devrim" başlıklı kitabının "Kentsel Form" adlı bölümünde Heterotopi kavramı ile "izotopi" kavramını karşı karşıya getirir. Foucault'ya (1997) göre Ütopya "gerçek olmayan" iken, Lefebvre (1970/2003, s. 129-132) Ütopya'yı başka yerdeki gerçeklik; "differansiyel mekanda mümkün olan kentsel gerçekliğin mayası" olarak tanımlar. Ötesinde,

Foucault için ütopya zihinsel bir süreçtir, fakat Lefebvre de ütopya sadece hayalgücüne ait değildir, izotopi ve heterotopi arasındaki çarpışmadan doğan fiziksel bir durumu/mekanı gösterir (Lefebvre, 1970/2003, s. 172).

Foucault, ütopya ve heterotopyayı hiç bir şeyi yansıtmayan ve sadece kendisini yansıtan karşıtlar olarak karşılaştırırken, Lefebvre heterotopyayı "izotopi" ile birleştirir ve karşılaştırır. Lefebvre'e (1970/2011, s. 122) göre "Izotopiler aynı olanın yerleri, aynı yerler. Yakın düzen. Heterotopiler hem dışlanmış hem de iç içe girmiş olan, öteki yer ve ötekinin yeri. Uzaktaki düzen." olarak tanımlanır. Lefebvre'deki izotopi ve heterotopi kavramları kapitalist üretim tarzı ile doğrudan ilişki içerisindedir. İzotopi baskın ideolojinin mekanıdır. Örneğin burjuva toplumu mekanı bir izotopi'dir; yakın düzeni gösterir çünkü üretim tarzı ve baskın ideoloji tarafından yapılandırılmıştır, özdeştir, çünkü erk tarafından türdeş hale getirilmiştir. Diğer yandan heterotopi ise ötekinin yeridir, farklı yerdir. Bu farklılığı yapan "önsel mekandır" (initial space) yani düzenlenmiş mekanın yerinden kaymasıdır. Bu yer, baskın olmayan sınıfın mekanıdır. Heterotopi kentselliği üretir ve kentsellik tarafından üretilir. Heterotopi direnişin olduğu yerdir, çünkü bütün yönelimsiz(anomic) gruplar heterotopi içerisinde temsil edilirler. Heterotopi özgürlüğün yeridir ve özgürlüğü açığa çıkarır. Lefebvre'e (1970/2011, s. 123) göre "heterotopi bir düzeyde de olsa, sosyologların anomisine denk düşer. Anomik gruplar, er ya da geç hakim praksis tarafından kontrol altına alınan heterotopik mekanları şekillendirirler." Böylece heterotopik mekanın gündelik hayat ve sıradan insanlarla doğrudan ilişkide olduğu görülür; heterotopi hızlı değişimlere açık bir harekettir.

Lefebvre'e göre kentsellik bir sistem değildir, çünkü biçim ve içerik birbirinden bağımsız hareket eder. Kentsellik ne bir sistem ne bir nesne ne de bir öznedir; Lefebvre için, sadece merkezilik ve çok-merkezilik tarafından kurulan bir biçimdir kentsellik. Kentsel biçim içerisinde "içerik" diyalektik olarak yer alır. Bununla birlikte kentselliğin biçimi bir şekle sahip değildir, o biçimsizdir, çünkü sonsuzdur. (Lefebvre, 1970/2003, s. 119) Heterotopi de biçimsizdir, çünkü potansiyel olarak değişebilir karakterdedir. Heterotopi, tek bir biçime sahip olmaktan ziyade bir akışkan oluş tarifler; ötekiliğin ve farklılığın kentselliğe sızma eğiliminde ve akışkanlık içerisinde bir devinime sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Bu noktada, aşağıdaki tablo aracılığıyla, Foucault ve Lefebvre'deki "Heterotopya" ve "Heterotopi" kavramlarını karşılaştırmalı olarak ele almak ve birlikte değerlendirmek olasıdır.

Tablo 2. Foucault'nun Heterotopya'sı ve Lefebvre'in Heterotopi'si Arasındaki Farklılıklar

Foucault'da Heterotopya	Lefebvre'de Heterotopi
Sıradışı	Sıradan (gündelik hayat)
Zorbalığın çözümlenmesine odaklanır.	Özgürlüğün keşfine odaklanır.
Bağlamsallık içermez, zaman-mekan dışı	Bağlamsallık içerir, Zaman mekan bağımlı
Statiktir, kendinden menkuldür.	Dinamiktir, devinime açıktır.
Bilinçaltındaki mekan-subliminal	Bilinç eşliğinde mekan- liminal
İçsel düzen	Uzak düzen
Üretim tarzı ile ilişkisi yok.	Kapitalist üretim tarzı ile ilişkili.
Ütopyanın karşıtı	Izotopi'nin karşıtı
Erk/kod tabanlı, ötekinin düzeni	Sınıf tabanlı, baskın olmayan sınıfın düzeni
Ötekiliğin yeri	Direnişin yeri
Devrimsel yanı yok.	Potansiyel devrim

Kaynak: Tablo yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 2'deki ilk iki madde, "sıradanlık" ve "özgürlük" heterotopya ve heterotopi arasındaki ayrımı belirler niteliktedir. Altı ilke çerçevesi içinde verilen örnekler, Foucaultgil anlayışın ötekiliğin sıradışı mekanlarına gönderme yaptığını göstermektedir, fakat Lefebvre'in Heterotopi'si sıradan çevrelerde ortaya çıkar. Aynı zamanda, Foucault'da sıradışı mekanların üzerindeki erke güçlü bir vurgu okunur iken, öte yanda Lefebvre "izotopi"ler arasında serbestçe hareket eden "heterotopi"nin ortaya çıkışını göstermektedir. "Gündelik Hayat ve Öteki Mekanlar" başlıklı makalesinde Mary McLeod (1996, s. 13), sıradanlık ve zorbalık meseleleri çerçevesinde Lefebvre ve Michel De Certeau'nun konumunu vurgular;

*"Foucault'a karşıt olarak, her iki kuramcı da sadece zorbalığı çözümler ve gündelik hayat üzerindeki etkisini kontrol etmez aynı zamanda özgürlükleri, sevinci ve farklılıkları da incelemektir. Certeau bunu gündelik hayat üzerindeki antidisiplinin ağı olarak tanımlar. Onların ilgilendiği sadece disipliner teknolojinin gücünü resmetmek değil, aynı zamanda onun toplumsal direnişi nasıl indirgediğini ortaya çıkarmaktır, sadece bilindik olmayan ya da artık mekanlarda değil fakat sıradanın içerisinde."*²

² Çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

McLeod'a göre, Lefebvre'deki Heterotopi, özgürlük, seçim, yaratıcılık ve buluşun ortamıdır. McLeod'un tanımına göre Lefebvre'deki "öteki", gündelik hayatın içindedir, McLeod'un (1996, s. 14) iddiası şudur ki; "Öteki - kopuş, sınır aşımı ve farklılıkla karakterize edilen olaylar- gündelik hayatın dışındaki bir soru değildir, fakat onu içeren ve potansiyel olarak onun içinde olandır."³

Lefebvre'de Heterotopi zaman-mekan bağımlı bir biçimleniştir; hemençik ortaya çıkar ve ani müdahalelere açıktır. Lefebvre'in de tanımladığı gibi, "heterotopi" "izotopi"lerle birlikte dokunmuştur, bu nedenle zaman ve mekanı yansıtmaya özelliğine sahiptir. Heterotopi dinamik bir biçimleniştir; zaman ve mekana bağlı olarak hızlı cevap verebilir niteliktedir. Foucault'da heterotopya zaman ve mekan ilişkilerinden bağımsızdır; ani oluşumları yoktur. Foucaultgil "heterotopya" statiktir, kendi iç kuraları vardır ve diğer doğalara kapalıdır.

Heterotopya ve heterotopi arasındaki önemli bir diğer ayrım, ilkinin güç ilişkileri ile sonrakinin ise sınıf çatışması ile ilgili olması halidir. Heterotopi ekonomik tabanlı bir sözcük iken, heterotopya sosyal tabanlıdır. Heterotopi kapitalist birikimin negatif mekanıdır ki bu baskın olmayan ideolojilerin anlık oluşturduğu biçimlere denk düşer. Heterotopi biçimsizdir, çünkü negatif düzendir. "Heterotopi" kamusal yaşamın dışında değildir, kente içkindir. Öte yandan Heterotopya üstyapıya ilişkin bir terimdir; kendi içerisinde bir içeriktir ve Foucault'da gördüğümüz örnekler çerçevesinde farklı biçimleri mevcuttur. Heterotopya bütün diğer mekanlardan ayrıktır, dışsaldır. Sınıf tabanlı değildir; birey üzerindeki gücün mikrokosmik bir görüntüsüdür. Heterotopya bir şeyin temsili değildir, fakat Kevin Hetherington'un (1997, s. 22) açıklamasına göre Heterotopi Lefebvre'in üçlemesindeki temsili mekana (representational space) denk düşer;

"Lefebvre için, mekansal pratik, kapitalist üretim ve yeniden üretim ile ilişkili olan toplumsal ilişkiler tarafından ayrı bir mekan üretilmesiyle ilişkilidir. Mekanın temsilleri (representations of space), üretilmiş mekanla ilişkili egemen ideolojik temsillerdir. Lefebvre, kapitalist toplumsal biçimlenişler dahilindeki mekansal pratiğin, erkin toplumsal ilişkilerini gizleyerek, baskın mekan temsillerinin soyut mekanı olarak görünmez kılındığı inancındadır...Lefebvre için, baskın toplumsal ilişkilere direniş bu mekanı görünür yapar." (Hetherington, 1997, s. 22)⁴

³ Çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

⁴ Çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

Heterotopi direnişin mekanıdır. Aslında, bu direniş mekanı olma durumu özgürlük ve düzen arasındaki ilişkiler çerçevesinde de irdelenebilir. Yine Hetherington (1997, s. 35), Lefebvre'deki heterotopi kavramını bas-
kın sosyal mekansallaşmalar dahilindeki marjinal alanlar olarak nitelen-
dirir. Bu noktada Hetherington kendi görüşü ile Lefebvre'in yaklaşımı
arasında bir paralellik kurarak heterotopyayı alternatif düzenin mekanı
olarak ortaya koyar.

Son farklılık ise Heterotopi'nin potansiyel devrim niteliği taşımasıdır; bu potansiyel nitelikte, sahada aktif rol alması ve zaman-mekan bağımlı karakteri önemli rol oynamaktadır. Harvey'e göre, Lefebvre'in heterotopi görüşü devrimsel bir atak için çok zaman beklemeyi gerektirmemektedir, çünkü

"Lefebvre'in devrimci hareket teorisi bunun aksini söyler: bir an için bile olsa, dağınık heterotopik grupların kollektif eylemin kökten farklı bir şey yaratma potansiyelini görüp bir "infilak" anında kendiliğinden bir araya toplanması. Lefebvre bu biraraya gelişi merkeziyet arayışı olarak simgeleştirir. Şehrin geleneksel merkeziyeti tahrip edilmiş durumdadır." (Harvey, 2012/2013, s. 38)

Çok merkezlilik, çoklu izotopiler ve heterotopiler ve de bunlar arasındaki nötr mekanlar devrimsel yörüngelerin oluşması için yeterlidir. Sonuç olarak, Lefebvre'in heterotopi terimini kullanımı, Foucault'nun Heterotopya terimini kullanımından farklıdır. Bugünkü heterotopya teriminin kullanımı ise her iki düşünürün tanımlamalarından izler taşıyan daha karmaşık ve yoruma açık bir niteliktedir. Mary Mcleod'a (1996, s. 7) göre bu katotik durum Foucault'nun Heterotopya'daki bulanık tanımından kaynaklanmaktadır. Lefebvre'in gizemli yazımı, Foucault'nun bulanık tanımlamaları, Heterotopya ve Heterotopi ikiliği üzerine tekrar tekrar düşünmeyi gerektirmektedir. Aynı zamanda bu ikiliğin kent içerisinde farklı mekansal örüntülere denk düştüğü de iddia edilebilir.

Farklılığın Mekansal Örüntüleri

"Heterotopya" ve "Heterotopi" ikiliği üzerine tekrar düşünmek, 2010'da Arap Baharı ile başlayan, Avrupa'da bir çok kente sıçrayan ve Haziran 2013'te Gezi Parkı Olaylarına rastlayan "kent-devrimsel" süreçleri okumak için yeni bir arayüz olarak bu ikiliğin değerlendirilmesi anlamını taşımaktadır. Kentlerimizin bugünkü durumu ele alındığında, özellikle polis barikatlarıyla çevrili girilemez sokak ve meydanlar düşünüldüğünde,

özgürlük mekanı/farklılık mekanı olarak değerlendirilebilecek Heterotopi'nin potansiyel belirleyicilerini engelleyici kararlar net biçimde izlenebilir. Lefebvre'in "Heterotopi" kavramı bir kuramsal çerçeve olarak kullanılarak mevcut toplumsal ve kentsel örüntü "özgürlük" mekânları çerçevesinde yeniden değerlendirilmelidir. Egemen erkin kentsel örüntüye fiziki müdahalesi, gündelik hayatın özgür erişim ve kullanım hakkı üzerinde doğrudan ve dolaylı baskı uygulamak biçiminde değerlendirilebilir. Lefebvregil heterotopiler, bu tip ihlallerin yine gündelik hayat tarafından devre-dışı bırakılması anlamına gelmektedir. "Heterotopi"nin gücü kentli ile kent arasındaki dolaysız bağdan kaynaklanmaktadır.

Egemen erkin kentsel örüntüye müdahalesi iki ayrı katmanda gerçekleşmektedir; birinci tip müdahale "planlı/düzenli", ikinci tip müdahale "anlık/geçici" olarak tariflenebilir. Bu iki tip müdahale biçimi Heterotopya/heterotopi ikiliğinde de karşılık bulmaktadır. Foucaultgil Heterotopya, egemen erkin "planlı/düzenli" müdahalesinin sonucunda düzen dışı kalmış mekânları kapsar. Toplumsal mekânın düzenini bozan, disiplin dışında kalan bu yerler, farklılığın mekânını, ötekinin alanını, yine erk tarafından belirlenen sınırlar içinde tanımlar (Stavrides, 2010/2016, s. 151). Burada erkin, "planlı/düzenli" bir dışarıda bırakma girişimi olduğu açıktır. Bu mekânların, düzeni bozan ama düzen tarafından düzen-dışı olacak biçimde tasarlandıkları iddiasında bulunulabilir. Stavrides (2010/2016, s. 152), Foucaultgil heterotopyaların normal/anormal ayrımını koruyabilmek için yine disipliner güç tarafından sınıflandırma motoru olarak kurgulandıklarına vurgu yapar.

Buna karşın, Lefebvregil heterotopiler tersine işleyen bir mekanizmaya sahiptir. Heterotopi, erke karşı direnişin mekânı olarak "anlık/geçici" ortaya çıkar ve yine erk tarafından "anlık/geçici" müdahale ile durdurulmaya çalışılır. Heterotopiler yüzer-gezer mekânlardır, hareket halindedirler ve düzen-dışı belirirler, bu yüzden ki, erkin öngörüsü dışında varolma ve gündelik hayat tarafından oluşturulma potansiyeline sahiptirler. Heterotopi'nin gücü, yüzer-gezer düzen-dışı niteliğinden gelmektedir, bu nedenle erk üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olduğu iddia edilebilir. Her ne kadar Lefebvre'e referansla geliştirilmemiş bir yaklaşım olsa da Stavrides'in (2010/2016, s. 158) bir yorumu buradaki tanımlama girişimi kapsamında değerlendirilebilir: "süreksizlik alanları olarak, yani mekân ve zamanın kalıba dökücü sınıflandırmalarındaki çatlaklar olarak, yeni doğan toplumsal ilişkilere alan açan süreçlerde bir araya gelen intizamsız mekân ve zaman fragman-

ları olarak doğarlar." Stavrides, bu yorumu "Heterotopya" kavramı ile özdeş kullansa da aslında tam da Lefebvregil "Heterotopi"ye denk düştüğünü iddia etmek olasıdır. Tanım, erk karşıtı direnişin yeni/alternatif düzen kurma umudundan izler taşır. Heterotopi'nin "olaysal" karakteri kriz ya da devrim anlarına benzerlik gösterir, ya da onlara dönüşme potansiyelini barındırır.

2010 yılından beri bir çok ülkede toplumsal/kamusal alanlarda egemen gücün disipliner tutumlarına karşı geliştirilen işgaller birer Lefebvregil Heterotopi olarak okunabilir. Erkin kontrolü dışında gelişen ve erk tarafından da tehditkar bulunan bu olaysallıklar alternatif olanın kendini gösterme girişimi/biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bu süreksiz/kalıpsız/düzensiz fragmanlar aslında baskılanmış olan tüm ötekiliklerin gün yüzüne çıktığı aralıklardır. Farklılığın zaman-mekansal görünümüleri kendi iç dinamiklerini ve eylemlerini de kendileri kurarak belirirler. Görünürlüğün süresi ve şekli yine olaysallığın kendi iç dinamizmi ve anlık kurgulanışına bağlıdır. Heterotopilerin devletin aygıtları aracılığıyla kontrol altına alınması işte bu içsel dinamizmden ötürü mümkün değildir. Çünkü heterotopi belirli bir zaman ve mekanda erkin yer değiştirmesi olarak da nitelendirilebilir.

Gridal yerleşimli kent örüntülerinde, kamusal alanlar, öngörülemez karşılaşmaları, çekişmeli alanları en aza indirgeyecek, gözetleme ve kontrolü en üst düzeye çıkartacak şekilde kurgulanmışlardır. Modernist kamusal alanların, erkin planlı/düzenli müdahalesinin pozitif mekanları olarak ele alındığı söylenebilir, buna karşın farklılığın/ötekiliğin mekanları negatif mekanlar olarak kentsel örüntü dışına itilirler. Bu negatif mekanlar heterotopyalardır, Heterotopiler ise, kent içerisinde kamusal alanlarda (sokaklar/meydanlar) belirir, görünürlük kazanırlar.

Stavrides (2016/2018, s. 136) erkin kamusal mekan anlayışının değiştiğini öne sürmektedir: "*Akılcaştırma, bölgelere ayırma ve kentsel işlevlerin netliği gibi ilkelerin yerine artık övülen şey örgütlenmiş olumsuzluk, karma kullanımlar ve iletişim odaklı zengin bir kent peyzajıydı.*" Bu strateji değişikliği kamusal mekanların anlamının ve rolünün de yeniden tanımlanması durumunu ortaya çıkarmıştır. Değişen roller kapsamında, Stavrides'e göre (2016/2018, s. 137) erk, kamusal mekanları kontrol altına almak için iki yeni yaklaşım geliştirmiştir; "mutenalaştırma" ve "paylaşılan mekan".

Birinci yaklaşımla, "mutenalaştırma" girişimiyle, kentliye ait kamusal mekanlar kolektif tüketimin nesnesi haline getirilip "müşterek mekan su-

retlerine" dönüştürülmektedir. *"Mutenalaştırma, çeşitlilik ve çoğulluk retoriğiyle kamuya sunulabilir, ama esasında, kamusal mekan kullanımına yönelik katı kurallar koyan oldukça seçici bir müdahaleler dizisidir."* (Stavrides, 2016/2018, s. 138). Mutenalaştırma, aslında türdeş bir kentsel düzen önerisi ortaya koyar; farklılıkları yok sayma, görmezlikten gelme ve dışarıda bırakma girişimidir. Bu müdahale biçimi, sürekli gözetim mekanizmaları ile "özgür" olmanın bir mekanın sanki kamusal bir mekanmış gibi öne sürülmesi işlemi olarak ele alınabilir. Stavrides, (2016/2018, s. 140) mutenalaştırmanın kapalı kimlikler imal ettiğini savunur. Mutenalaştırma müdahalesine genellikle "Heterotopya" mekanları maruz kalırlar ve sürekli olarak daha da çepere doğru itilirler. Erkin kontrol aygıtları aracılığıyla da mutenalaştırılmış bir mekanda herhangi bir "Heterotopi" oluşumuna izin verilmez, ancak Heterotopi'nin kendiliğindenliği bu yapıyı çözüme potansiyeline sahiptir. Heterotopi iki zaman aralığında belirebilir, biri mutenalaştırma öncesi direnişin heterotopisi olabilir, diğeri mutenalaştırmaya maruz kalmış mekan içerisinde çözülme heterotopisi olabilir. İlki erke karşı kökten bir duruşu içeren daha örgütlü bir yapı olmasına karşın, ikincisi daha anlık tekil bir karşı duruşu barındırabilir. İkinci oluşumun, mutenalaştırılmış mekan içerisindeki devlet aygıtlarını bertaraf etmesi, ilk oluşumun, kamusalılığı, hukuki altyapıda haklı savunusundan daha zordur. Mutenalaştırılmış mekan, kamusalılık dışına alınmış olduğu için, sözde-kamusal niteliğinden dolayı bu mekanda gerçekleşen her türlü "özgür" yaklaşım, hukuksuz olarak nitelendirilmeyle karşı karşıyadır. Bu noktada, Heterotopinin şekli, içeriği ve zaman-mekansal niteliği, onu mutenalaştırılmış mekan içerisinde görünür/hukuki bir özgürlük mekanına çevirebilir.

Kamusal mekan üzerinde uygulanan ikinci yeni yaklaşım, "paylaşılan mekan" yaklaşımıdır. Paylaşılan mekan, başlangıçta, şehrin sokaklarındaki trafikle bağlantılı sorunların çok katmanlı çözümünü için kullanılmaktaydı, ancak daha sonra farklılaşan trafik hareketliliğinin bütünleştirilmesi olarak algılandı. Stavrides'e (2016/2018, s. 142) göre, *"paylaşılan mekan fikrinin arkasındaki asıl mantık, insanların yerlerini ve kentsel ortamdaki güzergahlarını müzakere etmeyi öğrenmiş oldukları, serbestçe etkileşime girmelerinin önü açıldığında kazalardan nasıl kaçınacaklarını ve sokağı kullananlar olarak bir arada nasıl varolacaklarını bilebilecekleri yönündedir."* Bu çerçevede, paylaşılan mekan, kolektif olmaktan biraz uzak olsa da mekansal ortaklaşmanın, bir çeşit heterotopinin göstergesi haline gelir. Erkin düzenleme gücü içine sızan, kendi iç kuralları olan ve öznelere çeşitli kamusal roller biçen bir uygulamadır. Paylaşılan mekan fikrindeki müdahale mutenalaştırma

sürecindeki müdahaleye oranla daha gevşek olup, mikro ölçekte topluluklar oluşmasına olanak vermektedir.

Farklılığın mekanlarının ve pratiklerinin ortaya çıkmasının desteklenmesi ortak mekanların inşasını da güçlendirecektir. Farklılık mekanları ve pratikleri, mevcut kimliklerin kent içi görünürlülüklerini sağladığı kadar, yeni ve çeşitli kimliklerin heterojen bir örüntü içerisinde oluşumuna da katkı verirler. Bu kentsel-aralıklar aslında potansiyel yeni düzenleri (ütopya) kendi içerisinde barındıran mekanlardır. Ötekiliğin pratikleri ve mekanı ile örülü durumların “gündeliğin icatçı teatralliği” (Stavrıdes, 2016/2018, s. 152) ile buluşması farklılığın kentsel-aralıklarını somutlaştıracaktır.

Sonuç Yerine

Farklılığın mekanını yeniden okuma girişimi olan bu makale, iki düşünürün (Foucault ve Lefebvre) 21. yüzyılın kentini değerlendirme süreçlerinde nasıl etkin bir güzergah çizebileceklerinin ipuçlarını ortaya sermektedir. Heterotopya, yalıtılmış alanlara yeniden bakma biçimlerini geliştirebileceğimiz bir yapı/ilkeler bütünü önerirken, Heterotopi, gündelik olanın erkin çerçevesini çizmeye çalıştığı kamusal alan üzerindeki etkinliğinin yadsınamazlığını kavramsallaştırır. “Heterotopya” ve “Heterotopi” ikiliği, kentleri “öteki mekan”lar üzerinden yeniden kurgulama ve “özgürlük” düzlemi çerçevesinde değerlendirme olasılığını sağlamaktadır. “Heterotopya” ve “Heterotopi” ikiliği, farklılıkları mekanlar ve pratikler olarak ele alıp, özgürlükler üzerinden kent örüntüsünü yeniden yapılandırabilme girişimidir. Bu çerçevede, tekrar vurgulanması gereken önemli nokta, Lefebvregil heterotopik mekan(sallık)ların kent içi kamusalılığı desteklediği, arttırdığı ve hatta erkin dayatıcı gücüne karşın yeniden özgür alanlar açma potansiyelini taşıdığıdır. Gündeliğin icatçı karakteri, daraltılan kamusalılığı yok edilmesini sağlayacak bir niteliktir ve bu nitelik heterotopi olarak kentsellik bağlamında belirir. “Doğaçlama” ve “özgürlük”lere alan açarak, gündeliğin icatçı karakterinin şehrin biçimlenmesi üzerindeki rolünü gözardı etmeyerek, zaman-mekansal farklılık fragmanlarının oluşumlarını yaşama dahil ederek, kentsel örüntüleri zenginleştirmek mümkün olabilir.

Extended Abstract

Space of Difference: The Dichotomy of Heterotopias and Heterotopy on Foucault and Lefebvre

In the city, it is increasingly encountered the spaces that are pushed out of the free use of the citizens. This push out procedure that means to force citizens for abandoning free urban usage also indicates the everyday life, which is under control of state apparatuses. Power tends to create a kind of homogenous, boring and sterile spaces, which do not contain diversity, in urban environment for the sake of controlling citizens. The urban environment transformed into the spaces where digital control mechanisms activated for the surveillance and where superficial social interaction provided. This homogenous spaces structured by power caused to create both reduction of differences and decrease on the level of publicity. It is obvious that power attempts to extinct the spaces of difference, which known as heterotopic spaces. At this point, this article suggests that both the concepts, Foucauldian Heterotopias and Lefebvreian Heterotopy, could be used as means to reevaluate current urban environment where both physical and digital barriers structured against the free/liberated use of the citizens. In French the term, "hétérotopie" defines the spaces of difference/others. Moreover, "hétérotopie" emerged as the spaces of alternative ordering against the orderly sterile homogeneous approaches of power.

This article, fundamentally, suggests a framework for evaluation of current urban politics, by defining and comparing the contents improved by Foucault and Lefebvre for the concept of "hétérotopie" in French. It is significant to scrutinize definitional differences on the space of difference for conceptualizing present day urban life; especially the urban uprisings lived after 2010 with the Arap Spring. In this article, it is tried to be proved that Lefebvreian Heterotopy is more relevant concept to reevaluate the current urban uprisings than Heterotopias of Foucault. The argument is that current power(s) tends to intervene to individual liberal urban life by rupturing spaces of difference from urban structure. At the end, it is encoun-

tered that public spaces stolen from the citizens, first by abandoning physical accessibility, then by gentrification processes. The attempt to incorporate public spaces that belongs to citizens to everyday life requires a heterotopic activity and spatiality. At this point, for breaking the process of restriction of the public spaces, it is possible to call for the alternative/different order, which is settled in spaces of difference; Foucauldian Heterotopias (it has a spatial character) and Lefebvreian Heterotopy (it has an eventual character).

Foucault defines Heterotopias, spaces of others, with six principles. Firstly, Heterotopia is a constant feature for all human groups, which means that there is no single culture in the world that is not made up of Heterotopias. Under this principle, two different types of Heterotopia defined by Foucault, one is that Heterotopias of crisis and the second one is that the Heterotopias of deviance. As second principle, with the sample of cemetery, Foucault defines the changing function of heterotopias in society during the time. Cemetery turned into other city after 19th century. Third principle is that heterotopia has the power of juxtaposing different places in a single real place, such as theatre, cinema and garden. Fourthly, Heterotopias linked for the most part to bits and pieces of time. Here he refers to Heterochronism that means heterotopias are a place that is out of time where unlimited accumulation occurred, such as museum, library and holiday village. Fifth principle is that heterotopias always presuppose a system of opening and closing that isolates them and make them penetrable. Final characteristic is that heterotopias have a function that takes place between two opposite poles. After these principles, Foucault exposed "ship" as placeless place, "heterotopia par excellence." Although Heterotopia contains several rituals and closeness, for Foucault, Heterotopia is a real space, which represented, contested and inverted something in current social order. For Foucault, Heterotopia is an enclave that does not depict a flow in urban structure and not spread to publicness via an activity or an eventuality. This situation is the fundamental differentiation between Foucauldian Heterotopia and Lefebvreian Heterotopy.

It is possible to state that there could be find similarities/correlations between the concept of Lefebvreian Heterotopy and the Heterotopy used in medical sciences; in medical sciences Heterotopy means dislocation of a tissue co-existed with original location. It means an atypical location in the order. In Foucault's understanding of "Heterotopia", it is possible to claim that instead a dislocation there is a no-location and even undesirable

location of otherness; this otherness is not form based but directly content based situation. Whereas the concept of Heterotopy in Lefebvre concentrated on the term “dislocation”, that an eventual spatiality goes beyond the structured/planned order of the power. In this context, the spaces of difference in Lefebvre have direct relations with the urban formations of capitalist mode of production; it is possible to label Heterotopy as “formless becomings of differences” in urban context.

Similar to Foucauldian Heterotopia, heterotopical spatialities in Lefebvre are also real, but in contrary to Foucault, Lefebvre prefers to define heterotopy as the contrast of isotopy, instead of utopia. Moreover, it is important to emphasized that there is a radical difference on the definition of utopia between two philosophers; for Foucault, utopia is an imaginary space, but in Lefebvre, utopia is the space that refers to a physical situation arise from the collision of isotopy and heterotopy. In Lefebvre, isotopy is the space of dominant ideology, on the other hand, heterotopy is the space of other, created by the initial space that dislocated from its orderly place that belongs to the undominant classes. In this context, heterotopy is the place/space of resistance that has potentiality of revolution. Heterotopy, which includes sudden changes and movements, has direct relations with the everyday life and ordinary people that circulate in city. According to Mary McLeod, heterotopy in Lefebvre is the space of freedom, choices, creativity and invention.

When the urban-revolutionary processes considered that began to be seen after the year 2010 with Arap Spring, to think about the concepts both Heterotopia and Heterotopy became significant as interfaces, which have potentials to construct freedom in urban context. The physical interventions of hegemonic power to urban pattern could be evaluated as the direct and indirect oppressions on the right of free accessibility and useage of city by everydayness. Lefebvrian heterotopy means that to deactivate these kinds of interventions via everydayness. The power of heterotopy stems from the indirect link between city and the citizens and free-floating feature that has a destructive effect on hegemonic power. The dichotomy of Heterotopia and Heterotopy is to re-read/revaluate urban pattern with the term freedom via discussing the differences as spaces and practices. Innovative character of everydayness that appeared as Heterotopy could provide to prevent the narrowing process of public life.

Kaynakça/References

- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Y. Alp ve M. Özışık, Çev.) İstanbul: İletişim. (Orjinal eserin yayın tarihi: 1970).
- Foucault, M. (1997). Of other spaces: Utopias and heterotopias. N. Leach (Der.), *Rethinking architecture- a reader in cultural theory* içinde (ss: 329-357). Londra: Routledge.
- Harvey, D. (2013). *Asi şehirler*. (A. D. Temiz, Çev.) İstanbul: Metis. (Orjinal eserin yayın tarihi: 2012).
- Hetherington, K. (1997). *Badlands of modernity- heterotopia and social ordering*. Londra: Routledge.
- Lefebvre, H. (2003). *The urban revolution*. (R. Bononno, Çev.) Minnesota & Londra: University of Minnesota Press. (Orjinal eserin yayın tarihi: 1970).
- Lefebvre, H. (2011). *Kentsel devrim*. (S. Sezer, Çev.). İstanbul: Sel. (Orjinal eserin yayın tarihi: 1970).
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın üretimi*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel. (Orjinal eserin yayın tarihi: 1974).
- McLeod, M. (1996). Everyday and 'other' spaces. D. Coleman, E. Panze ve C. Henderson (Der.), *Architecture and feminism* içinde (ss:1-37). New York: Princeton Architectural Press.
- Stavrides, S. (2016). *Kentsel heterotopya*. (A. Karatay, Çev.). İstanbul: Sel. (Orjinal eserin yayın tarihi: 2010).
- Stavrides, S. (2018). *Müşterek mekan: Müşterekler olarak şehir*. (C. Saraçoğlu, Çev.). İstanbul: Sel. (Orjinal eserin yayın tarihi: 2016).

Dr. Rabia Çiğdem Çavdar, Lisans derecesini Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden aldı (1999). Yüksek lisans (2011) ve doktora (2018) derecelerini, yine mimarlık alanında, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde tamamladı. Halen Çankaya Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde Dr. Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Araştırma alanları, mimarlık teorisi ve eleştirisi, yazınsal mekanlar, mekanın ekonomi-politiği ve ideoloji-özne-mimarlık ilişkileri olarak sıralanabilir.

Dr. Rabia Çiğdem Çavdar, Received her B. Arch. in architecture from Gazi University (1999). Earned her MArch. (2011) and PhD. Degree (2018) in architecture from METU. Currently works as an Instructor Dr. at Çankaya University, Department of Architecture. Major research interests include architectural theory and criticism, literary spaces, economy-politics of space and relationships between ideology, subject and architecture.
E-mail: rccavdar@cankaya.edu.tr, rccavdar@gmail.com

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Çiğdem Çavdar., R. (2018). Farklılığın Mekanı: Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi Ayrımı. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 941-959.